

ORATIO.

Continens

PRÆCIPUA ET MAXIME MEMORABILIA BENEFICIA, à DEO TER OPTIMO MAXIMO, sub crepusculum senescentis, & languidi mundi; Charissimæ Patriæ nostræ GERMANIÆ, per σπέν & ἐκλογῆς, & singulare suum organum Doctorem MARTINUM LUTHERUM ISLEBIENSEM, præstita.

SCHOLASTICÆ IUVENTVTI, QVÆ ANNO GRATIÆ MDCXVII. IN IMPERIALI Nordlinga collecta fuit, scripta, recitata, & in longissimam Rei memoriam Dono data.

MELCHIORE FABRITIO, sene suprâ septuagenario, Ecclesiæ ibidē Ministro emerito, & rude donato, Consistoriali autem adhuc, & Scholæ Inspectore Assiduo & indefesso.

ΤΟΒΙÆ XII. C A P.

Μυσῆρον Βασιλέως καλὸν κρῖναι, τοῖ δὲ ἔργα
 θεῶ ἀνακαλύπτειν ἐνδόξως &c.

NORIMBERGÆ,
 Typis Abrahami Wagenmanni.

MDCXIX.

In Eximium, Sanctissimæ, & excellentissimæ memoria, VIRUM, DOMINUM Doctorem MARTINUM LUTHERUM, Evangelij IESU CHRISTI reparatorem & restauratorem divinum & miraculosum.

EPIGRAMMA.

Fortiter *ALCIDES* vicit quædam horrida monstra
Vnde sibi obvenerit, gloria, laus & honor.
LUTHERUS vicit plusquàm centum horrida monstra,
AUSONII quando contudit acta Caci.
Sexcentos etenim errores de sede fugavit
Sancta adis, miles per sacra verba potens.
Reddidit & nobis, animas salvantia sacra,
Quæ rectam monstrant, lucida ad astrum viam,
Quæ Latius Prædo, toto dimoverat orbe,
Et templi prorsus truserat è medio,
Quæ varijs tenebris demens involverat, & quæ
Tum conspurcârat sordibus innumeris.
Ergo illi major debetur gloria, majus
Nomen, & eximium per loca cuncta decus.
Quod quicumq; negat, nigro est Cacodemone cretus,
Hunc scropha progenuit, progenuit ve lupa.
Hunc Furia stimulant miserè Eumenidesq; fatigant,
Et cæcâ Talpâ cæcior usq; manet.
Ergo sibi maneat talpa solumq; voret.

O R A T I O.

Cum multa sunt & magna, Charis-
 sissima Inventus Scholastica,
 DE I T E R Optimi Maximi
 beneficia, quibus Charissimam
 Patriam nostram GERMANIAM, exornare
 dignatus est, tum verò illud longè maximū,
 planè ineffabile, & aternâ memoriâ dignif-
 simum est, quod ante integrū seculū, Majo-
 res nostros à Pontificia Idolomania, & erro-
 ribus crassissimis, liberavit, ac fulgentissimū
 Evangelij sui jubar illis affulgere, & splen-
 descere, illosq; tum tristissimos, & in tenebris
 mortis sedentes, hoc quasi novo Sole, exhila-
 rare paternè voluit. Quam rem si non gra-
 tã recordatione sæpiusculè animis nostris re-
 volveremus, & posteris nostris omnibus mo-
 dis & rationibus commendaremus, plane
 à Deo essemus, in divinum Numen injuriosi,
 & detestandū in modum ingrati. Quæ ma-
 cula, ne quoq; in me uno, inter Mystas sacros
 hic, præter unum, natu maximo, resideat,

Et conspiciatur: brevi Et simplici Oratiuncula Iuventuti nostra Scholastica commendare Et inculcare volui, precipua DEI beneficia, qua ille nobis non solum contra omnium hominum expectationem clementer per D. Lutherum exhibuit, sed Et toto totius seculi decursu, pacatè tranquillè (frementibus Et freudentibus etiam inferni portis) iisdem uti frui, clementissimè permisit. Si enim populus Israeliticus iussus est quotannis recollere memoriam Educationis ex ÆGYPTO; Si Iudæis mandatum est celebrare liberationem ex captivitate Babylonica; Si Hammelenses quotannis festum celebrent propter Pueros suos, aliquando à Cacadæmone quodam, in vastum quoddam antrum abductos, Et rursus præter, imò contra omnium spem, incolumes reversos; Si Magdeburgenses quotannis solenni festo Deo gratias agunt propter liberatam eam Urbem ab obsidione Et obsessione infestissima Et periculosissima; Si nos quotannis gratias agimus DEO certo ad
banc

Ec hac in re copiose & prolixè
 agam, sed tantum summa sequens vestigia
 rerum, progrediar, ubi primò hoc altius
 animo revolvendum & considerandum venit; Quod
 sicut DEUS ANNO Millesimo Quingentesimo Decimo
 Septimo ante Nativitatem Christi, Populum suū Israë-
 liticum ex servitute Ægyptiaca per MOSEN servum su-
 um eduxit ita eundem Clementissimum DEUM in No-
 vo Testamento Populum suum in Germania viven-
 tem etiam Anno 1517. post Nativitatem filij sui per Do-
 ctorem MARTINUM LUTHERUM ex servitute plu-
 quàm Ægyptiaca, hoc est Pontificia. educere voluisse,
 Nam sicut PHARAO Populum Israëliticum gravissima
 servitute afflixit, & miserè pressit: Ita etiam procul du-
 bio significatum fuit, sub Novo Testamento PHARA-
 ONEM aliquem, hoc est, Pontificem Romanum, Popu-
 lum DEI miserè pressurum & afflicturum esse. Et sicut
 Deus per servum suum MOSEN, Populum tum suum
 miraculosè liberavit: Ita eundem Clementissimum
 Deum nostro tempore per servum suum LUTHERUM
 Populum suum à pressura Pontificiâ & tribulatione
 gravissimâ redempturum esse, ut verificentur duo vul-
 gata proverbialia: Quando duplicatur lateres, tunc venit
 EGREDIENTE MOSES: Item Egrediente natura, ingreditur DEUS:
 hoc est, Je grösser noth / je nähher Gott: quod quidem sic
 accidit & evenit. ANNO Millesimo Quingentesimo
 Decimo Septimo, LEO Decimus, Pontifex Romanus,
 ex fa-

Ingradi-
 tur natura
 egredien-
 te DEUS.
 VERBA
 SLEI-
 DANL.

ex familia Medicæ Florentinus, pro sua, quam in omnes Christiani Nominis Ecclesias se habere putabat, usupatione Majorum potestate, missis per omnia Regna literis atq; diplomatibus, omnium delictorum expiationem, ac salutem æternam pollicitus, interventu pecuniæ quam quisq; daret, ad eamq; rem misit Quæstores, ac hujus tanti beneficii Præcones. Æraria passim per omnes provincias constituentes, nec id modò, verum etiam libellis dogmata sua defendentes, in Germania præsertim. Hanc verò condonationem Peccatorum, suo quodam vocabulo jam olim recepto nominabant **INDULGENTIAS**. Ad hæc ovis, lacte, carne, caseo vescendi facultatem vitis diebus, precio vendebant, affirmantes, quàm primum pecunia in Ærarium istud coniecta, clangorem & sonitum ederet, illicò unicuique pecuniam istam numeranti, in cœlo peccata sua condonari, & illum exemplò ex Purgatorio liberari. Fuit tùm Wittebergæ, quod est ad **ALBIM** Oppidum, Saxoniam, **MARTINUS LUTHERUS**, Theologus Augustinianus, in concionibus illis & Quæstorum libris excitatus, cum videret vulgò credi, quod illi jactabant, cœpit monere homines, agerent prudenter, neq; merces illa tanti compararent, quod enim his rebus impenderent, multò posse collocari melius. Et ad infringendos hos improbos Pontificiorum conatus, disputandi & indagandæ veritatis solùm causa, Ultimo die Octobris Theses promulgabat, numero ad Nonaginta quinque, easq; valvis templi, quod est ad arcem **WITTEBERGÆ** affigebat, & ad Disputationem invitabat, omnes, qui in medium aliquid adferre vellent, & eos quibus ad esse coram non vacabat ut scripto suam sententiam

Hucusq;
verba
SLEIDA-
NI.

tentiam ostenderent, orabat, & protestatus nihil affirmare sed sanctæ Ecclesiæ iudicio rem omnem submittere, veruntamen **AQUINATIS**, & id genus alia scripta non recipere se demonstrat, nisi quando sacris literis, & Patrum decretis conveniant. Hoc ubi Indulgentiario **TEZELIO** innotuit, qui præcipuè ad hanc rem conductus erat, & literas Romanas, Ceram, plumbum, pro bonis Denarijs Saxonis, & aureis, divendebat, incipit in illum vehementer debacchari, & ipsum pro Hæresiararchâ condemnare. Sic impudens ille Indulgentiarius maledicis, & impudicis suis criminationibus **LUTHERUM** ad arma protrudit, & ipsum Davidis fundam arripere, seq; verbo divino defendere, cogit. Et postquam in illum omnes, qui Papatu aliquid esset volebant, propterea insurrexissent, quos inter **SYLVESTER PRIERIAS**, & **D. ECKHIUS** facillè familiam ducebant, contra illos scribendo, & coram cum illis disputando, **LUTHERUS** fortitèr sua defendit, & paulatim unum librum post alium typis divulgavit: Inter quos explicatio aliquot Psalmorum, Commentarius in Epistolam ad Galatas, Augustana confessio & Germanica Biblia non immerito primum locum sibi vendicant, & palmam obtinent. Quare plus commodi Ecclesiæ attulit, quàm omnes sancti patres, varijs & multiplicibus suis scriptis. Quis enim nobis suis libris veram doctrinam confitendi peccata & ab eis absolvendi, restituit? **LUTHERUS**. Quis nobis alteram Coenæ Dominicæ speciem, quam *ποτηριον λέγειται* Pontificij nobis suffurati erant, reddidit? **LUTHERUS**. Quis nobis veram & solidam Catechisandi pueros doctrinam tradidit? **LUTHERUS**. Quis nobis veram invocandi **DEUM** rationem

nem restituit? **LUTHERUS.** Quis nos artem benè moriendi, quam Imperator **FRIDERICUS Tertius**, rectè artem artium, & scientiam scientiarum esse dixit, docuit? **LUTHERUS.** Quis nobis veram doctrinàm de Iustificacione hominis Peccatoris coram **DEO** restituit? **LUTHERUS.** Quis nos & nostros pijsimis & suavissimis Psalmodijs exhilaravit? **LUTHERUS.** Quis sancti matrimonij usum verum introduxit? **LUTHERUS.** Quibus & similibus libris lectis, non solum Docti, verum etiam sapientiores Principes & Civitates ad veritatis Evangelicæ agnitionem perducti sunt, & pervenerunt; Inter quos Illustrissimus Saxonix Dux & Elector **FRIDERICUS** singulari cum lætitia hoc tantum beneficium est amplexus, & **LUTHERUM** contra hostes suos largitè & fortitè pro virili sua fovit & defendit. Incredibile etiam est, quam brevi temporis spatio, Evangelica veritas per **LUTHERUM** restaurata, non solum in Germania, sed etiam in Gallijs, Dania, Suetia, & alijs mundi partibus innotuerit, & tam à Magistratibus, quàm à Subditis gratis animis, & obvijs, quod dicitur ulnis, fuerit suscepta. Quam rem meritò omnes intelligentes pro summo Miraculo hoc novissimo tempore debent agnoscere. Quis enim fuit **LUTHERUS**? Homo in mundo contemptus & abiectus Quibus Parentibus fuit profeminatus? A Civibus Islebiensibus non admodum splendidæ fortunæ, sed pijs tamen & honestis. Pater enim ipsius fuit, **JOHANNES LUTHERUS**, qui ex fodinis metallicis, multo labore & sudore, æs argentum, stannum, cuprum & hujusmodi alias res eruit, quo quidem sine dubio indicatum & præsignificatum fuit, Sicut Pater argentum & aurum ex terræ vi-

scribis produxit: ita filium MARTINUM summos
 Thesauros & divitias animarum, ex visceribus sacra-
 rum literarum, aliquando producturum, & universo
 mundo communicaturum esse. Qui Theauri, si rem
 volumus accuratè perpendere, in duabus potissimum
 rebus consistunt: In *Ἀναρίσει* nimirum τῶν κακῶν, & in
ἡσυχίᾳ τῶν ἀγαθῶν. Antequam enim LUTHERUS singu-
 lari illustratione Spiritus sancti Evangelium mundo re-
 stituit, altum fuit de Christo & ipsius merito, passim in
 templis silentium: Nomine MARIE, aliàs Virginis
 sanctissimæ, & omni honore dignissimæ, omnes Um-
 botes, omnes Chori, omnes cathedræ, omnia templa,
 erant refertissima: Preces hominum non ad DEUM so-
 lum, sed etiam ad sanctos mortuos erant directæ. Una
 quælibet ferè Civitas, peculiarem suum colebat De-
 strum: Quatuordecim numero in omnibus necessita-
 tibus erant constituti opitulatores: Quando beneficia
 spiritualia & corporalia erant petenda, non petebantur
 illa solummodo à DEO, sed etiam à MARIA, & alijs san-
 ctis. Contrà expressum Mandatum DEI, quando in
Psalmo 50. inquit: Invoca me in die tribulationis, & e-
 ripiam te, & tu glorificabis me: & contrà manifestum
 mandatum Christi, quando *Matth. 4.* dicit DOMINUM
 DEUM tuum adorabis, & illi soli servies: Quando pro-
 tectio contrà Sathanam, & foelix hujus vitæ exitus à DEO
 erat petendus petebantur illa à Virgine MARIA, unde
 vetus. quæ adhuc in Papatu retinetur, precatio.

Maria mater gratia,

Tu nos ab hoste protege,

In hora mortis suscipe.

Et est mihi ad manum peculiaris adhuc libellus ger-
 mani-

manicarum cantilenarum olim Dilingæ impressarum,
in quo libello inveniuntur sequentia verba:

Maria Gottes reine Meid/
Laß uns nicht verderben/
Behüt uns hie vor allem leid/
Vnd so wir sollen sterben/
Verleih uns Beicht vnd waare Reu/
Nie inn diesem Leben/
Behüt uns vor dem höllischen Feur/
Hilff uns ins ewig Leben.

Et sic actum est etiam in petendis bonis temporali-
bus, quando lætus proventus frugum & similiarum re-
rum terrenarum fuit petendus. Pontificij in processio-
nibus suis, per compita cum crucibus & vexillis pro-
gredientes, soliti sunt canere:

Lieber Herr Sanct Bollentem/
Behüt uns unseren Flachs/
Gib uns ein seligen Regen/
Dass er weidlich wachse.
So wollen wir dich loben/
In deinem Gottes Haus.
Vergib uns unsere Sünden/
So gehen wir ledig auß.

Ubi illum Bollentem/qui fortasse nunquam in rerū
naturā fuit, fecerunt DEUM, & ab ipso petierunt plu-
viam & largum lini proventum, quæ solus & unicus
DEUS potest & solet largiri. Pueri in Scholis manè &

vesperi iussi sunt petere protectionem castorum Angelorum sequentibus verbis.

*Angèle qui meus es custos, pietate superna,
Merege, me serua, me protege, meq; gubernas.*

An non hoc est DEO debitum suum honorem eripere, & illum Angelis tribuere? An non hoc est ex Angelis DEOS facere? An non hoc est ex Mortali Mariæ Omnipotentem DEUM facere? An non hoc est Mariæ remissionem peccatorum tribuere? quæ soli Christo competit, quam ille sanctissimo & preciosissimo suo sanguine acquisiuit? Quin imò fictitij & putativi sancti, veris, *ὄντ' ὁ θεὸς ἡμῶν* Sanctis, anteferebantur & præponebantur. Cujus rei D. BRENTIUS, in Præfatione suarum Pericoparum contra ALOTUM Monachum, exemplum ponit, dicens; Olim Stucgardia in templo pietas fuisse duas tabulas, quarum in altera pictus fuerit D. PAULUS, in altera FRANCISCUS, & sub PAULO scriptum fuisse: *PER HUNC ITUR AD CHRISTUM*; Sub

De illis
vetus est
versicul^o:
Nos numerus sum^o & fruges, confumere nati: Item:
Ô Monachi, vestri stomachi sunt amphora Bacchi.

FRANCISCO autem scriptum fuisse: *SED MAGIS PER ISTUM*. Nihil hic dicam de varijs Monachorum, Ordinibus & collegijs, in quibus semper ex uno in alterum descenderunt, & desilierunt, quod ipsum Pontificij sequentibus versiculis deriserunt & exploserunt;

*Corvus erat, bis Pica fuit, ter fune ligatus,
Cruce quater hunc habuit, mansit ut ante fuit.*

Et tamen isti egregij homines, scilicet, sua cucullatâ vitâ non solum sibi, sed etiam alijs voluerunt promereri remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam, quam tamen solis illis communicaverunt, qui illam satis carè & preciosè mulco auro & argento potuerunt

erunt & voluerunt redimere. Cujus rei Clarissimus Vir *ERASMUS* Sarcerius Annæmontanus, & de Ecclesia DEI purè LUTHERANA benè meritus, tale exemplum adfert in suis Postillis super Evangelia Dominicalia. DOM: XIX. TRIN. Audivi, inquit LUBECÆ à Viris & fide & gravitate dignis, in Dania quendam Monachum Franciscanū fuisse, qui moribundæ Mulierculæ persuadebat, quod si aureum Cingulum aut argenteum, auro oblitum, quod dōmi habebat, in solacium Divo FRANCISCO consecratum, conferret, se curatum, ut Mulier ista, æternā potiretur vitā, & ne dubitaret de vita æterna, promittebat se simul pro certo arrhabone interposurum, & fidem & animam suam. Qua promissione facta, Zonam istam pro voluntate abstulit. Quam artem moderni Magistri nostri IESUITÆ, egregiè callent, dum scribitur, ipsos totas Baronias, totos Comitatus piscatione sua subdola & fraudulenta cœpisse, & in nassam suam pertraxisse. Ubi hoc magis culpandum & vituperandum, quod non solum commissā, sed etiam adhuc committenda peccata, interventu pecuniæ, condonarunt, hominesq; ab ijs absolverunt. Cujus rei nobilis & Clarissimus Vir D. JACOBUS KILLINGERUS Reipub. nostræ ADVOCATUS spectatissimus, & laudatissimus, mihi & collegis meis honorandis, sequentem tecen fuit historiam. Fuit inquit, magni nominis Nobilis, & Electori Saxonie Iohanni FRIDERICO valdè carus, DOMINUS GEORGIUS à RIETHHEIM in Angelberg. Ille aliquando propter interfectum à se sacrificulum, Romam fuit profectus pro more & consuetudine illius temporis, ad expiandum illud peccatum. Cumq; veniam & abso-

lutionem à Pontifice maximo impetrasset, & memor quod domi haberet adhuc aliquem Sacrificulum, cui admodum erat infensus, & metueret, ne aliquando irâ victus, hunc quoq; contrucidaret, & propterea ad expiandum illud etiam delictum magnâ molestia, & sumptibus non parvis, Romam remeare & redire necesse haberet, id Pontificis Secretario sub indicavit, qui ad ipsum retulit, si tot vel tot dependeret aureos, tum paratam esse illi etiam hujus delicti veniam. Solvit igitur ille dictos aureos, & plenariam futuri, & ad huc committendi peccati veniam seu indulgentiam impetravit, & literis Pontificijs corroboratam domum secum per tulit. In summa Papatus totus conflatus fuit ex avaritia, & in illo non solum res prophanae, sed etiam sacrae & spirituales fuerunt venales, unde ipsorum etiam Poëta Mantuanus sic cecinit:

————— - *Venalia nobis*

Templa, Sacerdotes, caelum venale, Deusq;

Et Doctör Johannes Major, Ioachimicus, nostri seculi Poëta Clarissimus & Præstantissimus, de ista execranda Pontificiorum avaritia sic scripsit in egregio suo Carmine, cui titulus, Triumphus LUTHERI:

Venditis est caelum, quo deinde carere necesse est,

Quod quis vendit enim, post nullo jure tenebit.

Et Johannes P I C U S Mirandulanus de Alexandro Sexto Pontifice Romano sic scriptum reliquit:

Vendit Alexander caelos, altaria, Christum,

Emerat ille prius, vendere jure potest.

Johannes Sarisburiensis Episcopus Carnotensis circa annum Domini 1150. ita scripsit de Clericis Romanis.

nis. Quæstum omnem reputant pietatem : Iustificant pro muneribus impium, afflictas gravant conscientias, argento & auro mensas onerant, exultant rebus pessimis ; siquidem peccata populi comedunt & eis vestiuntur.

Dicere quid attinet, quam turpia monstra fuerint aliquando summi Pontifices Romani ? De quibus typis divulgata est Oratio Clarissimi D. Doctoris IACOBI HERBRANDI, Tubingensis Theologi eximij, in qua ille demonstrat inter omnes septem CLEMENTES Pontifices Romanos, ne unum quidem bonum Virum, sed omnes istos partim Idololatrias, partim Homicidas, partim Harpyjas partim Incantatores & Veneficos, & Incestuosos fuisse : Cum qua HERBRANDI oratione etiam convenit libellus ZEGEDINI de vitis Pontificum Romanorum, Basileæ impressus. Sed à turpibus istis monstris, digrediemur ad LUTHERUM revertentes nostrum : De quo hoc etiam minimè silentio involvendum & subprimendum est, quod non solum in nos contulerit infinita beneficia spiritualia, sed etiam mundana & temporalia. Nam ante LUTHERUM Magistratus politicus contemptum fuit habitus, & pro statu parum pio à sacris scilicet hominibus fuit agnitus : unde Pontifices, Reges pedibus conculcare, & illis acerbè insultare non erubuerunt. Horum verò audaciam LUTHERUS scriptis suis fortitèr repressit, & solidè demonstravit, Magistratum esse in vitæ genere pio, honesto, & DEO grato atq; accepto, & universos & singulos, ipsis in omnibus rebus licitis debitam obedientiam debere præstare, & ex *Psalmo 82.* evicit, illos in DEORUM loco esse collocatos ; unde mox major apud subditos

tos plerosq; apparuit & emicuit obedientia. Et si ad-
 huc respicimus præsentem Reipubl; formam, depræ-
 hendimus apud nos subditos, magna animi Veneratio-
 ne suos Magistratus colere, pro eorumq; salute, fortu-
 nas, sanguinem & vitam impendere, paratos esse, cum,
 vice versa, etiamnum medio in Papatu, Reges & Magi-
 stratus non solum non colantur, sed etiam crudeliter
 trucidentur & interficiantur. Id quod in aliquot Gal-
 liæ Regibus, & quidem Iesuitarum instinctu, factitatum
 esse, nemo ire potest inficias; & in Iesuitarum libris le-
 gitur, ipsos huiusmodi facinora approbare, & huius-
 modi facinorosos homines in catalogo Sanctorū refer-
 re. Scribit namq; Iesuita Mariana, de *REGE*, libro primo,
 Cap 7. Ius fasq; esse subditis Reges, Principesq; quib⁹ Viri
 graves & eruditi, scilicet Iesuitæ, hæreseos crimē impe-
 gerint, quacumq; ratione è medio tollere. Præscribit et-
 tiam quomodo conficiendum sit venenum quomodo
 vestibis, Chirothecis, Gladiorum capulis, aut etiam
 Ephippijs illinendum sit, ut non minus præsens præ-
 ceptisq; exitium sequatur, quam si ferro urgerentur. Et
 Iesuita Cresnel, in suo Philop; dicit: Quid interest fer-
 ro, aut veneno perimas, cum concessa sit dolo aut frau-
 de agendi facultas? Quid dicemus de *SIXTO QUINTO*,
 Pontifice Maximo, penè dixissim Carnifice Maximo,
 Is Romæ in Consistorio, in Purpuratorum Senatu, ora-
 tionem habuit, quâ facinus horrendum, immane & a-
 trox (Quo Rex Gallia à Monacho venenatâ Sicâ ex in-
 fidijs est obtruncatus) in cœlum aut etiam supra cœlum
 effert, omnibus Heroum ab omni ævo rebus præclare
 gestis præfert, tandemq; (Proh scelus, cuius ipsum eti-
 am mendacij & homicidij Patrem subpudeat) cum a-
 dorando

Dij tales
 nostris
 terris a-
 vertite
 pestes.

dorando Incarnationis Christi mysterio confert. Canonice Windeckh, in suo libro, quo docet, quomodo Lutherani sint delendi & simul suadet illos interficiendos esse, dicit: Singularè Pietatis opus, talis crudelitas. Quis aliquando durantibus comitijs Augustanis in loco publico affixit, sequentes Versiculos:

Vtere jure tuo Caesar, servosq; LUTHERI.

Ense, rotâ, gladio flumine, fune neca.

Quis, nisi Christigenas veros delere paratus

Ausu crudeli, & furiatâ mente, Suis?

Quis unquam talia aut similia ex nostro LUTHERO audit? Quin ille omnibus modis & rationibus Magistratum Venerandum, fovendum & defendendum esse constanter docuit, & id scripto contra Anabaptistas edito, solidè testatum fecit: quo solo nomine, si profusus nihil aliud præstitisset, ab omnibus esset magnificandus. Sed sunt ejus in nos beneficia etiam multa alia: Nam germanicæ & maternæ linguæ pristinum nitorem suum restituit; sub & cum ipso duce Philippo Melantheone & alijs studium Ebraicæ, Chaldaicæ & Syriacæ linguæ reflorescere coepit; sub ipso Græcæ & Latinae lingua de novo sunt exculcæ: & cum antea vix centesimus aut millesimus quisq; aliquid in hebraicis & græcis literis calleret, sub ipso, earum linguarum egregium usum sibi multi compararunt, ita, ut Græcæ etiam & Ebraicæ Catmina scripserint, ac etiamnum doctè & eruditè scribere possint. Latina lingua, quæ horrenda barbarie erat contaminata (quod ex libro, qui vocatur Discipulus de tempore, & ex Epistolis obscurorum virorum, & libris etiam veterum Juris consultorum ab-

undè patet) sub ipso etiam in maximum & purissimum
usum fuit revocata, ita, ut Pueri etiam nostri Latine lo-
qui pure & expedite noverint. Quod etiam habemus
scholas bene constitutas, id post DEUM LUTHERO cum
primistribuendum est. Nam LUTHERUS non fuit
illiteratus Idiota, sicut hostes ipsius autumant; sed in
artibus & linguis fuit versatissimus, & exercitatissimus
unde Anno Millesimo Quingentesimo, octavo, Witte-
bergam vocatus, publice docere coepit, initio Aristote-
lis Logicen & Physicen prælegens; ad quam rem pro-
fectò non vulgaris & trivialis, sed singularis & excellens
eruditio, & summa Ingenij acrimonia requiritur. An-
te ipsum, Scholæ, præfertim triviales, quasi fuerunt va-
stæ & desertæ. Ante illum nullæ erant Grammaticæ,
nullæ Dialecticæ & Rhetoricæ, ex quibus Iuventus ar-
tes dicendi rectè discere potuisset, sed cum ipso, per
PHILIP; MELANTHONEM, & alios, demortuis qua-
si surrexerunt, & resuscitatæ sunt, Id quod ille suo serio
scripto, Iuventutem esse ad scholas adhibendam, à Ma-
gistratibus Majorum & minorum gentium passim per
Germaniam impetravit. Et quod nos in hac urbe ha-
bemus ipsum Πανδευτήριον, scholam in qua lingua Latina
& Græca cum artibus dicendi, fideliter traduntur, id
post DEUM, ut solidum LUTHERO ascribendum est.
Quis igitur non hunc Virum longè faceret maximi?
Quis non eum veneraretur? Quis non, illum singula-
re donum DEI & totius Germaniæ singulare Orna-
mentum esse perhiberet? Ad quam rem nos etiam id
permovere debet, quod ille Singulari DEI Spiritu fuit
prædicus, Habuit enim Spiritum FORTITUDINIS,
dum solus contra omnes adversarios pugnavit; dum

Iras,

Iras, indignationes & comminationes Cæsaris, Papæ & omnium Principum Romanæ Ecclesiæ addictorum, audacter subijt. viriliter & fortiter toleravit, sustinuit, vicit. Quod vel inde patet. Nam cum in Comitibus Wormaciensibus, ubi Cæsar & omnes ordines Imperij erant congregati, deberet comparere, & Amici ejus id ipsi tanquam periculosissimum dissuaderent, ille intrepide dixit, se in hanc urbem ingressurum esse, etiamsi noverit, tot Diabolos in urbe esse, quod tegulæ sint in omnibus & singulis per urbem domuum tectis, stratae. Habuit etiam Spiritum HUMILITATIS. Nam licet fuerit excellentissimus Theologiæ Doctor, tamen instar pueri alicujus singulis diebus Decalogum, Symbolum Apostolicum, Orationem Dominicam, & alia Pietatis capita, manè & vesperi articulatim solitus fuit recitare. Cum aliquando in visitatione interrogasset Rusticellum quempiam: Quid sit omnipotentia divina & Rusticellus ille respondisset Saxonice. *Dat weyh icsch nesch*: ille subjunxit *Mein liebes Bâuerlein / dath weyh icsch auch nicht* / ingenuè confessus, explicationem omnipotentiae divinæ suam & omnem omnium hominum captum & intellectum excedere & superare; Habuit etiam Spiritum PRECATIONIS, quia in illa fuit ardentissimus & devotissimus, quod de illo singulariter testatus est Vitus THEODORICUS, Ecclesiastes Noribergensis, qui ipsum aliquando audivit orantem; Habuit etiam Spiritum PROPHEVICUM (licet idâ sese removerit) dum prædixit, post suam mortem, non solum Theologos, sed etiam Jurisconsultos & Medicos, suam firacriorem doctrinam de persona Christi, & coena illius sanctissima, impugnatos esse, id quod eventu plus

quam satis comprobatum est: Prædixit etiã varias calamitates Germaniã inuasuras quas (proh dolor) & sentimus, & sentim⁹ adhuc dolenter. Habuit etiã Spiritum *Αυταρχίας*: dum sua sorte, victu & amictu fuit contentus, & de acquirendis & cumulandis divitijs minimè fuit sollicitus. Quare omne genus avaritiæ, utpote usurarũ, *ἀναρχισμὸς*, & similia, ex animo est derestatus. Quod acerrimo suo contra usuras scripto manifestum fecit. Et cum aliquando contra easdem in publica Concione graviter esset invectus, & hoc aliquem Usurarum, male haberet, & in Lutheri januam cretã perscripsisset: *Wer sagt daß Bücher sünd sey / der hat kein Geld das glaub frey*: LUTHERUS contra manu sua infrã scripsit: *Wer sagt daß Bücher kein sünd sey: der hat kein Gott das glaub frey*. De quibus & similibus plura in medium adferre non licet, quia tempus dudum est elapsum, & de LUTHERO disertissimus quisq; dicere cogitur;

*Non mihi si centum lingua sint, oraq; centum,
Omnia dinumerare queam benefacta Lutheri.*

Et firmã memoria retinendum est Inventuti Scholasticæ, præclarum & planè prægnans de LUTHERO à Maximo Viro, factum hoc distichon:

*J A P E T I de gente prior, majorve LUTHERO
Nemo fuit, sed nec postea talis erit.*

Addant etiã Juvenes Anagrammatismum istum ex Verbis; MARTINUS LUTHERUS ISLEBIENSIS, qui talis est: ENTERTIUS HELIAS SUBLIMIS RUENS. Quæ omnia nos excitent ad præstandam Deo ter Optimo Maximo pro exhibitis his summis & multiplicibus beneficijs, & declarandam debitam animi gratitudinem:

tudinem: Hæc nos excitent ad ardentissimum propa-
 gandi & transmittendi ad posteros hæc beneficia studium: Hæc nos excitent, ad ferventissimum precandi amorem, ut DEUS resistat omnibus illorum molitionibus & machinationibus, qui nos hisce tantis bonis spoliare & privare satagunt: Hæc nos excitent, ad ornanda hæc tanta beneficia vitâ pia, modestâ & inculpatâ: Hæc nos excitent ad scripta Doct̃oris LUTHERI diligentissimè legenda: Hæc nos excitent ad fovendam mutuam dilectionem & concordiam ut ὁμοθυμαδὸν subindè DEUM invocemus ut præclaram suam in nobis δωρενὰν χάριν gratia Spiritus sancti sui conservare non dedigne-
 tur: Hæc nos excitent, ut fideliter obtemperemus verbis LUTHERI, quando dixit: Impleat vos Dominus amore Christi & odio Papæ, & quando dixit: Nisi ex animo & toto pectore Papam oderitis, salvi fieri non poteritis. Hæc Scholasticis serviant, ut collegia Pontificiorum & fermentum Esauitarum pharisaicum, summo studio, & plusquam nocentissimum venenum defugiant, ne ab illis seducantur, & turpissimis erroribus involvantur Multò lubentius etiam tolerant paupertatem apud Lutheranos, quam divitias sectentur apud pontificios, & abnegatione S S. Evangelij ad dignitates pervenire & magnas hujus mundi opes cupiant impetrare. Quid prodest enim, inquit Christus, homini, si totum mundum lucretur, & animæ suæ jacturam faciat? Et amor rerum terrenarum, fiscus fit spiritualium pennarum, inquit D. Augustinus. Et quàm malè cesserit res Apostatis illis qui Gloriæ, opum, & dignitatum gratia ab Evangelio ad Papatum defecerunt, id multis constat & probatum est Exemplis. Et id etiam moder-

ni nostri Apostatæ non sine summo suo & infinito malo, nisi maturè respiscant, aliquãdo experientur. Quia, etiamsi gravissimæ sint sustinendæ persecutiones cum amissione carissimæ vitæ, & omnium fortunarum conjunctæ, propter Evangelium Christi, animosè cum LUTHERO canamus: Nemen sie vns den Leib/Gut/Ehr/Kind vnd Weib/laß fahren dahin/sie habens kein gewin/das Reich Gottes muß vns doch bleiben. Item: Das zeitlich muß verschwinden/das ewig Gut macht rechtē muth/darbey ich bleib/wag Gut vnd Leib / GOTT helfff mir überwinden / Maxima cura vident etiam Scholastici, prava sodalicia & confortia. Nam ut Paulus inquit ex Menandro: *Φείραται ἡμῶν χρεῖα ἐπιλείπει κακία*. Summo studio vident etiam commestrationes & computationes & conventicula amatoria: Nam vinum ut Seneca inquit, est mors memoriæ. Et DEUS apud Oseam dicit; Vinum & scortatio auferunt Cor. Summo potius & accuratissimo studio faciunt singuli suum officium, nec unquam otiosi reperiantur. Nam otium pulvinar Sathanæ, & Poëta gravissimè inquit:

In scelus horribili rapitur deforme ruina,

Otia securo pectore quisquis agit.

Vident etiam omnem in moribus & vestitu sive luxum sive superbiam, quod nonnullos jam facere videmus cum magnis suis & densatis ac crispatis collaribus, acuminatis pileis & similibus rebus? De qua re Claudianus inquit; Inquinat egregios adjuncta superbia mores, Et DEUS superbis resistit, inquit scriptura, ubi græcus textus habet *ἀντιέστη* significans, DEUM resistere omnibus conatibus, studijs, dictis ac factis, atq; laboribus superbiorum, & illos infelices tandem miserabiles

3022
stellt ein
Schlacht
ordnung
wider sie
an.

rabilēs & deploratos abire & manere. Plura non addimus sed tibi Omnipotens, sapientissime & Beneficentissime D E U S, Pater, Fili & Spiritus sancte, tibi dicimus gratias immortales, & quas mente concipere possumus longè maximas pro omnibus per Organum tuum L U T H E R U M nobis præsticis beneficijs, & supplices oramus, ut illa nobis diuturna, & usq; ad finem mundi durantia esse sinas & reveles, infringas & evertas omnia illorū crudelia & sanguinaria consilia, qui quovis modo hæc tanta beneficia eripere nobis conantur, ex animo & toto pectore cum summo & incomparabili viro & verè Phœnice Germaniæ D. Ph:

Melanthone cantilantes.

*Vespera jam venit, nobiscum Christe maneto,
Extingui lucem nec patiare tuam.*

Hoc est nostra linguâ.

Ach bleib bey ons HErr Jesu Christ.
Weil es jetzt Abend worden ist.
Dein wort D HErr das waare Liecht.
Laß ja bey ons außleschen nicht.

A M E N, A M E N, A M E N,
Ô J E S U C H R I S T E
A M E N &c.

F I N I S.